ELTE | PPK
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR

MINDEN, AMI
EMBER

Pedagógusból tanárképzővé válni – egymástól tanulás, identitáskonstrukció egy konkrét képzésfejlesztés kapcsán

Tókos Katalin, Rapos Nóra, Czető Krisztina

Országos Neveléstudományi Konferencia, 2024. 10. 24-26. Debrecen

elte | ppk
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Intézet

Problémamegfogalmazás

Tanárképzési kontextus

- tanárhiány európai szintű növekedése, gyorsított, rövid és iskolai foglalkoztatáshoz, iskolai közegbe helyezett képzések – **alternatív tanulási útvonalak**

- képzői kör kiszélesedése**, iskolai tanárok új csoportja mint képzők**

- **iskolai gyakorlat tovább erősödése**, új típusú gyakorlatok (Pl. Pályaismereti és pályaszocializációs gyak.)

- Iskolai tanárképzők felkészítése, közösséggé válásuk támogatása kulcselem – **együttműködés hiánya**, felkészítés, együttműködés **nem rendszerszerű**

Iskolai tanárképzők, képzővé válás

- **terminológiai bizonytalanság**, a **tanárképzői szerep bizonytalansága**: iskolai tanárképzőnek lenni rejtett hivatás (Livingston, 2014), véletlen karrier (Mayer et al., 2011), bizonytalan folyamat (Berry & Forgasz, 2016)

- az iskolai tanárképzők **„kettős szakemberek"** (White & Berry, 2023) – identitás kettőssége, gyakran „**identitásdisszonanciát"** élnek meg (Warin & Dempster, 2007)

- tanárképzővé válni: **tanulási- és identitáskonstrukciós folyamat** (Murray & Male, 2005; Dengerink et al, 2015), átmenet (Murray & Male, 2005; Swennen et al., 2008b)

Partneri együttműködés

- iskola-alapú tanárképzés modelljei, partnerségi modellek – **határátlépések,** ezek hatása a szereplők tanulására, identitására – **identitástranszformációs munka** (Dengerink et al., 2015, Kaasila et al., 2023)

- az iskola-egyetem partnerségek **javíthatják a tanulási lehetőségeket** minden résztvevő számára (együttműködésre épülő tanulási terek létrehozása) (Grimmett et al., 2018)

- Hogyan pozícionálják magukat a tanárképzők közt az iskolai tanárok?
- Kik is ők valójában, miként értelmezik szerepüket/szerepeiket; tanárképzőnek tekintik-e magukat?
- Milyen tudásbázissal, kompetenciákkal rendelkeznek/kell rendelkezniük?
- Milyen identitásproblémák azonosíthatók az új kihívás során?
- Hogyan támogatható képzővé válásuk, identitáskonstrukciójuk, tanárképző közösséggé válásuk?

elte | ppk
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Intézet

Kik az iskolai tanárképzők, hogyan válnak képzőkké?

SZISZTEMATIKUS SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

CÉLOK:

→ az iskolai tanárképzők képzővé válásának folyamatát, szakmai/képzői identitásuk alakulását vizsgáló empirikus kutatások feltáró elemzése

KUTATÁSI KÉRDÉSEK:

1. **Milyen elméleti keretben vizsgálják az empirikus kutatások az (iskolai) tanárképzők identitását és képzővé válását?**
2. **Mi jellemzi az iskolai tanárképzők képzővé válását feltáró kutatások módszertanát?**
3. **Melyek ezeknek a kutatásoknak a főbb eredményei?**

KUTATÁSI DESGIN:

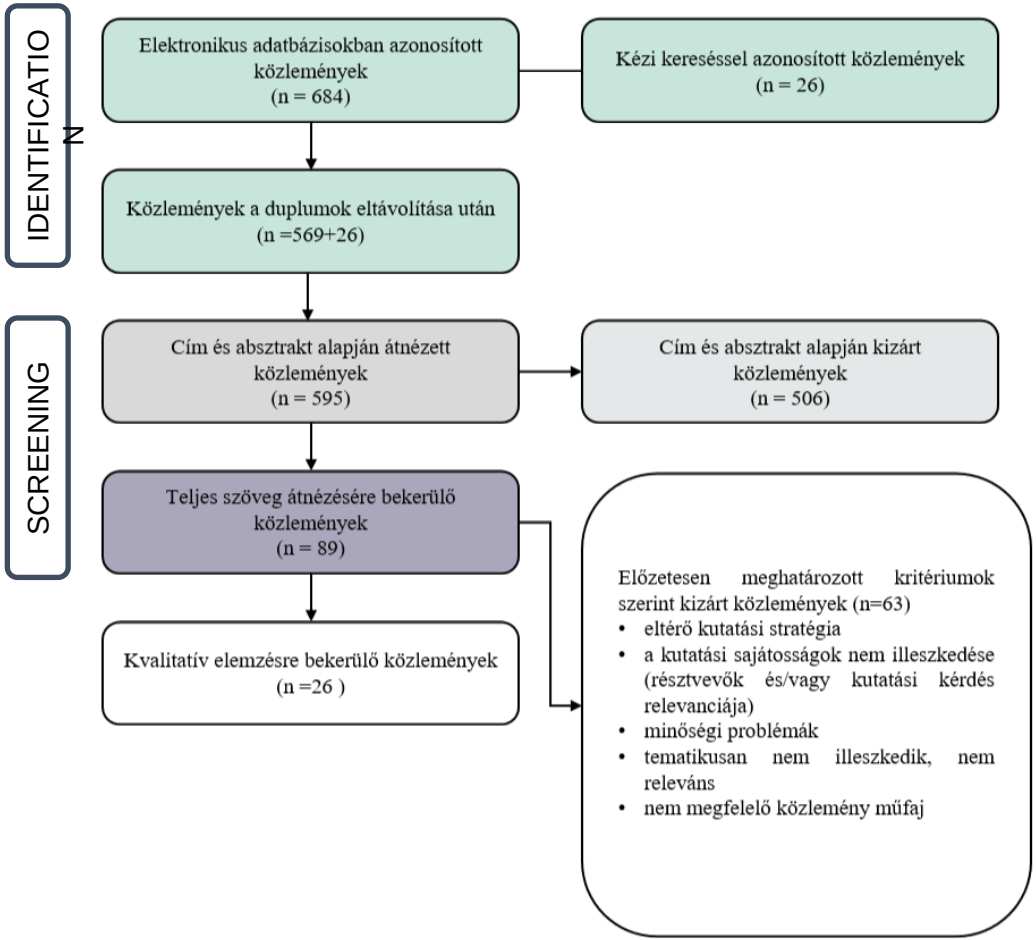
→ narratív szisztematikus szakirodalmi áttekintés (PRISMA protokoll vö. Moher et al., 2009)

A bekerülés szempontjai:

→ hozzáférhető keresőfelületek és elektronikus adatbázisokban (EBSCO, Web of Science)

→ angol nyelven publikált 2000-2024 között

→ az iskolában dolgozó pedagógusok identitáskonstrukcióját vizsgáló empirikus kutatások (tanárképzési kontextus)

1. ábra. A szisztematikus szakirodalmi áttekintés kiválasztási folyamatának PRISMA ábrája

SZISZTEMATIKUS SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS EREDMÉNYEK 1.

Gyakorlatközösség elmélet
Wenger (1998)

- → Caroll (2006)
- → van Velzen és Volman (2009)
- → Kwan & Real-Lopez (2010)
- → White (2014)
- → Walsh & Dolan (2018)

Pozíció elmélet
Gee (2000)

- → Bullough (2005)
- → Leshem (2014)
- → White (2014)

Dialogikus én elmélet
Hermans (2013)

- → Grimmet, Forgasz és White (2018)
- → White (2014)

Heurisztikus modellek

- → Richter, Brunner & Richter (2021)
- → Andreasen, Bjørndal & Kovac (2019)

Felépített világok és identitás
Holland et al. (1998)

- → Swennen, Volmann & van Essen (2008)
- → Olsen & Buchanan (2017)
- → Chu (2019)

- → az **identitást** ***dinamikus, külső és belső tényezők által folyamatosan változó, a kontextus által meghatározott*** természetűnek írják le (Beauchamp et al., 2009; Rushton et al., 2023).
- → az elméletek erőteljesen kapcsolódnak a folyamat-alapú megközelítésekhez
- → **kvalitatív módszerek** (esettanulmányok, félig strukturált interjúk, megfigyelések és dokumentumelemzések) **a dominánsak** ezen a területen
- → **heurisztikus modellek** is – mivel az identitás többdimenziós fogalom, lehetőség az identitás összetevői és az oktatási gyakorlat közötti kapcsolat részletesebb vizsgálatára; a **kvalitatív kutatások értékét növelheti, ha megállapításaik érvényességét kvantitatív elemzések is alátámasztják**

SZISZTEMATIKUS SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS EREDMÉNYEK 2.

- A tanárképzői identitásalakulás **folyamata összetett és többrétegű**, azt számos tényező befolyásolja: **a személyes és a szakmai életpálya, az intézményi kontextus és a közösség, a tanárképzés szereplői közötti szoros együttműködés**, közös nézetrendszer.
- Az iskolai képzők gyakran **„identitásválságot”** élnek meg (hatékony osztálytermi tanár vs. a szakértelem hiánya mint képző).
- Az iskolai tanárképzők szakmai felkészültségét és képzői identitásalakulását **elősegíti,** ha:
  - → az **iskolán belül** működik a **tanárképzők közössége** (gyakorlatközösség, tanuló szakmai közösség),
  - → formális, közvetlen **felkészítést kapnak a pedagógusképzői munkára**,
  - → **az iskolai légkör** segíti az egyéni értékek és a közösségi célok összekapcsolását,
  - → megbecsülik őket, és az iskola is tud profitálni az iskolai tanárképzők tudásából,
  - → **az iskola vezetése** kiemelten kezeli és **támogatja a tanárképzésben részt vevő kollégáka**t,
  - → az **egyetemi tanárképzők együttműködnek az iskolai tanárképzőkkel**, és elismerik őket,
  - → **felruházzák őket felelősséggel** és szakembereknek tekintik,
  - → javaslataikkal **formálni tudják a tanárképzés tartalmát és módszereit** (Andreasen, Bjørndal & Kovac, 2019; Olsen & Buchanan, 2017; White, Dickerson & Weston, 2015).
- Az **identitásképzés** és a **szakmai tanulás** folyamatainak tudatosabb **összekapcsolása!**

A szakmai identitás és tanulás összekapcsolása - modellkísérletek

- az identitásmunka elválaszthatatlan a tanulástól és a tanári hivatás gyakorlásától
- a szakmai tanulás jelentést ad a tapasztalatoknak (tanulási tevékenységeknek), míg **az identitáskonstrukciós folyamat értelmezi a tanulási tapasztalatokat** a saját tanárképben (Beijaard et al., 2018, Garner & Kaplan, 2018)

- a két fogalom kapcsolatára épülő modellek **empirikus alátámasztása** még **nem kielégítő**
- olyan további **intervenciós kutatásokra** van szükség, amelyek segítenek **megismerni** azokat a **tanulási tapasztalatokat, amelyek kiváltják az identitásmunkát**
- **a személyes és kontextuális tényezők kölcsönhatásában** való **értelmezés és vizsgálat**

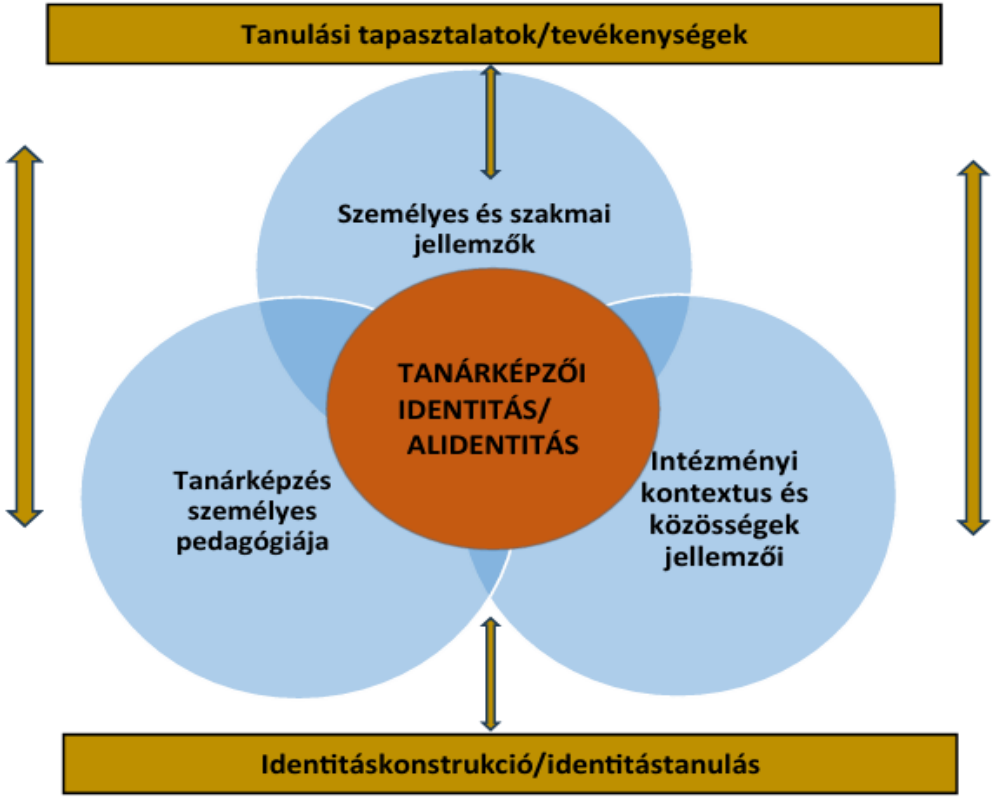
Kutatások eredményeiből:

Andreasen et al. (2019):
A szakmai identitás alakulásában kiemelt szerepet játszó tényezők:
1) ***az iskolai klíma*** mutatói (az iskolavezetés támogatása, a közös perspektíva, a tanárjelöltek értékelésével kapcsolatos együttműködés, a munkával való elégedettség);
2) ***a tanárok személyes diszpozíciói és meggyőződései*** (énhatékonyság, a szerep egyértelműsége, a tanárképzési gyakorlatok értékelése, az iskolán belüli képzői identitás);
3) ***az egyetemi együttműködés megítélése***

Richter et al. (2021):
A személyes jellemzők további árnyalása:
1) ***személyes percepció az adott feladatról*** (az egyén nézetei, vélekedése azokról a feladatokról, melyekért felelősnek érzi magát);
2) ***énhatékonyság érzése***;
3) **a *munkával való elégedettség*** (a munkában megélt sikerélmény, kudarcélmény).
4) ***tanítással kapcsolatos személyes meggyőződések*** rendszere

Kutatási keretrendszer tervezése

Egy lehetséges elméleti keret, modell

Személyes és szakmai jellemzők: képzői énhatékonyság; képzői szerep egyértelműsége; csoportazonosulás

Tanárképzés személyes pedagógiája: személyes percepció az adott feladatról és az ahhoz kapcsolódó személyes tanári(képzői) tudásról, kompetenciáról; nézetek a tanárszakos hallgatók tanításáról; nézetek a képzővé válás tanulásáról

Intézményi kontextus és közösségek jellemzői: iskolai vezetői támogatás; közös oktatói nézőpont kialakítása; együttműködés a tanulók értékelésében; munkával való elégedettség; együttműködés „szintje”, formája

elte | ppk
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Pedagógiai és Pszichológiai Kar
Neveléstudományi Intézet

A design-kutatás mint keret

A kutatás fókuszterülete, célja:

- A **pályaismereti és pályaszocializációs gyakorlatok 1., 2., 3.** rendszerének kidolgozásához, bevezetéséhez kötődően
- Az érintett szereplőkkel való **együttműködés** keretei között

A képzővé válás, a tanárképző közösséggé válás támogatásához kapcsolódó együttműködő rendszermodell kialakítása és vizsgálata

A design-kutatás jellemzői:

- *egyén és a környezet rendszerértelmezése*
- *iteratív és értékelő jellegű* megközelítés, folyamatos visszajelzés a beavatkozásban résztvevők számára (Kelly, 2008)
- *parcitipatív jelleg*, a beavatkozás kiválasztása a kutatók és a résztvevők együttműködésére épít, az adott iskolai/képzési kontextusba adaptívan beágyazott (Barab, 2006, Kelly, 2008)

1) ***Kutatáson alapuló megoldásokat generálni az oktatási gyakorlat összetett problémájára*** (az iskolai tanárképzők képzővé válásának támogatása)
2) ***Bővíteni ismereteinket ezen beavatkozások jellemzőiről*** (egy konkrét együttműködésen alapuló képzésfejlesztés és szakmai közösség alakítása)

Résztvevők	- 4 iskola, akikkel a Pályaszoc 1-3. zajlik - Iskolánként **Tanuló Szakmai Közösségek** létrehozása: - egyetemi oktató - vezető - érintett 2-3 iskolai tanár - hallgatók, akik már elvégezték a kurzust
Kutatási design	- Kutatás és fejlesztés együtt - 3 éves longitudinális vizsgálat - **Fejlesztési variációk kipróbálása 4 iskolában** (az iskolai tanárok képzővé válását, tanárképző közösséggé válását támogató modell kialakítása)
Várható eredmények, produktumok	1) Egy, az együttműködésre építő hallgatói tanulást támogató **képzési program,** 2) a képzővé válás dinamizmusát értelmező **elméleti modell**, 3) a tanárképző közösséggé válást támogató **tanulási környezet, platform** létrehozása

A fejlesztés-alapú kutatás kérdései, változók és az adatgyűjtés módszerei

Kutatási kérdések	Lehetséges változók	Adatgyűjtés módszerei
1) Hogyan alakul az iskolai tanárképzők **identitása** a tanárképzésbe való belépés/részvétel során? (bemenet és változás). Milyen **alidentitások** azonosíthatók? **Milyen tanulási tevékenységek** válnak fontossá az identitáskonstrukciós folyamatban?	alidentitások; kulcsesemények/kritikus események; a szakmai tanulás célja, tartalma és tevékenységei	dokumentumelemzés félig strukturált bemeneti egyéni és - fókuszcsoportos interjú; bemeneti kérdőív; napló félig strukturált kimeneti egyéni és - fókuszcsoportos interjú; kimeneti kérdőív; napló
2) Hogyan alakítják a **személyes-szakmai jellemzők** az iskolai képzők képzői identitását a tanárképzésbe lépéskor és az együttműködés után?	képzői énhatékonyság; képzői szerep egyértelműsége; csoportazonosulás	
3) Hogyan alakítja a **tanárképzés személyes pedagógiája** (szakmai jellemzők) az iskolai képzők képzői identitását a tanárképzésbe lépéskor és az együttműködés után?	személyes percepció az adott feladatról és az ahhoz kapcsolódó személyes tanári(képzői) tudásról, kompetenciáról; nézetek a tanárszakos hallgatók tanításáról; nézetek a képzővé válás tanulásáról	
4) Mely **kontextuális tényezők** és hogyan alakítják az iskolai tanárképzők identitáskonstrukcióját? A **képzői együttműködés** mely **jellemzői** meghatározóak a képzővé válás során?	iskolai vezetői támogatás; közös oktatói nézőpont kialakítása; együttműködés a tanulók értékelésében; munkával való elégedettség; együttműködés „szintje”, formája; szakmapolitikai kontextus	

A fejlesztés-alapú kutatás folyamata

A kutatás-fejlesztés célja, szakaszai és tevékenységei

Előkutatás, tervezés-előkészítés	Fejlesztés-beavatkozás (innovatív)	Bevezetés-értékelés
-A kutatás tervezése, a probléma meghatározása, kontextus-elemzés -A fejlesztés céljának, tevékenységek meghatározása, igénymeg-határozás	- Az iskolai képzők hallgatói tanulást támogató szerepének, feladatainak értelmezése együttműködési helyzetben, a PSZGY2 gyakorlat felülvizsgálata kapcsán - Az iskolai képzők képzői identitásalakulásának támogatása	- Az iskolai tanárképzők számára kidolgozott szakmai tanulást és képzői identit akalulását támogató modell PSZGY2 kurzushoz kapcsolódó elemeinek bevezetése a megújított PSZGY2 kurzus kipróbálásához kötve

Pillanatkép az első eredményekből (bemeneti egyéni interjúk)

Értelmezési keret:
Tsukawaki et al., 2023,
Grimmett et al., 2018)

Hogyan értelmezik **képzői szerepüket** az iskolai tanárképzők a bekapcsolódás kezdetén? Tanárképzőnek gondolják-e magukat? Mennyire egyértelmű a szerep tartalma, folyamata? Milyen **alidentitások** azonosíthatók?

Tanárok tanára	*Tanárképzőként először nekünk kell tudni gyakorolni azokat a viselkedési formákat, amelyeket a tanítványainktól szeretnénk elvárni.*
Kutató	*A tanárképzők jobb karriert futhatnak be, ha kutatómunkát végeznek.*
Coach	*Tanárképző tanárként fontos, hogy a tanórákon kívül is támogassuk a diákjainkat.*
Tantervfejlesztő	*Tanárképző tanárként fontos, hogy olyan tantervet dolgozzunk ki, amely a tanulók szemszögéből tanítja a hallgatókat a tanórák megtervezésére.*
A „kapuk őrzője"	*A hallgatók megfelelő értékeléséhez a tanárképzőknek először minőségi követelményeket kell felállítaniuk, amelyeket a hallgatóknak el kell érniük.*
Bróker	*Tanárképzőként fontos, hogy szoros kapcsolatot építsünk ki a tanárképző intézmények (például az egyetemek és a főiskolák) között.*

Szupervizor és értékelő	*Fontos, hogy a tanárjelöltek tapasztalt tanár felügyelete mellett gyakorolják a tanítást.*
Tanárképző társ – a tanítás tanára	*Fontos, hogy az iskolai tanárképzők és egyetemi oktatók együttműködésben, kollégaként, a tanárképzési program tágabb kontextusában is megtapasztalhassák a tanítás és tanulás célját.*
A tanárképzés tanulója és a tanítás folyamatos tanulója	*Fontos a saját gyakorlatra való állandó reflexió, önmagunkra mint szakemberekre tekinteni, a szerepkört a tanításról való állandó tanulásként értelmezni.*
A tanárjelöltek tanulásának támogatója	*Fontos a tanárjelöltek tanítással kapcsolatos tanulásának támogatása azáltal, hogy segítjük meglátni, megérteni, mit, miért, hogyan tesznek az osztályteremben.*
A tanárok nevelője/gondozója	*Fontos a gondoskodás dimenziójának hangsúlyosabb értelmezése a mentor mint támogató, útmutató szerep kapcsán - a mélyebb és nyitottabb kapcsolatok kialakítása érdekében.*

Pillanatkép az első eredményekből (bemeneti egyéni interjúk)

Adatfeldolgozás módja:
- kivonatok az interjúkból (kutatási kérdés címszavaihoz)
- szerep tartalmához kapcsolódó feladatok
- **felmerülő témák/koncepciók** azonosítása
- előzetes kategóriákba való besorolás vagy új kategória kialakítása

- **Az én mint szupervizor, értékelő szerep a domináns**, az én mint „irányító" attitűd jelenik meg
- **A szerep tartalma, feladatok**: a szervezet megismerése, iskolai működés bemutatása, tanárszerep komplexitásának megértése – koherens a PSZGY tárgy céljaival
- **Tanárképzői szerep differenciálatlansága**
- **Nem** látják, **értelmezik magukat a tanárképzés tanulóiként**
- **Tanárképző társként való értelmezés,** együttműködés kevésbé van jelen

Alidentitások/szerepek	Példarészlet az interjúkból
Én mint szupervizor és értékelő	*„Mutasson módszereket, eszközöket a tananyagok feldolgozására, az órák felépítésére, adjon ötleteket, segítse, hogy a hallgatók jobban beleláthassanak az iskolai életbe"* (25 éve tanít, tanár) *„A gyakorló színtér bemutatása, segítségnyújtás a gyermekmegismerésben, a fejlesztési célok megfogalmazásában, útmutatás a tervezésben, a gyakorlat kivitelezésében, igény kialakítása az önreflexiókra, a reflexiók kezelésére. (22 éve tanít, tanár+gyógyped)* *„Módszerek, jó gyakorlatok bemutatása, szakmai segítség, mentorálás. Tanácsok a hallgatóknak, szakmai anyagok biztosítása és támogatás, óravázlatok, eszközök, szakmódszertani segítség"* (23 éve tanít, tanár+fejlesztőped.)
Én mint tanárképző kolléga/társ – a tanítás tanára	
Én mint a tanárképzés és tanítás folyamatos tanulója	
Én mint a tanárjelöltek tanulásának támogatója	
Én mint a tanárjelöltek nevelője/gondozója	

Első eredmények összegzés

Képzői együttműködésre épülő, a képzővé válást támogató rendszermodell:

Tartalmi elemei:

1) egy, az együttműködésre építő hallgatói tanulást támogató képzési program,

2) a képzővé válás dinamizmusát értelmező elméleti modell,

3) a képzővé válást támogató tanulási környezet (egyén, szervezet, rendszer szintjén).

- Bemeneti egyéni interjúk – **képzői szerep, feladatok értelmezése**, tanárképzőnek tekintik-e magukat, alidentitások – **kiindulási alap az együttműködéshez**
- **Együttműködés kereteinek** kialakítása, együttműködés elindítása – felelősségi körök, együttműködés rendszere

- **A partnerség (tanulási) tevékenységei hogyan teszik lehetővé az identitásváltozást**, szerepinnovációt, szakmai tanulást, a tanárképző közösséggé válást
- Fejlesztési variációk – az egyes **kontextusok erősségei a partnerségben**
- **Támogató tanulási környezetek** létrehozása – **határok elmosása, szakértelem felismerése, felhasználása**

ELTE | PPK
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR

MINDEN, AMI
EMBER

tokos.katalin@ppk.elte.hu
rapos.nora@ppk.elte.hu
czeto.krisztina@ppk.elte.hu